

Literatúra ako politický argument

Ladislav Čúzy

Ako je všeobecne známe a ako sa môžeme neustále presviedčať, Ľudovít Štúr, jeden z duchovných vodcov slovenského národného pohybu v 30. – 50. rokoch 19. storočia, ktorého 200. výročie narodenia sme si nedávno pripomínali, bol všestrannou osobnosťou. Azda najznámejší je ako spoluzakladateľ modernej slovenčiny, ale aj ako vášnivý diskutér a bojovník na Uhorskom sneme, teda v dnešnom chápaní ako politik. Ľudovít Štúr napísal veľké množstvo politických, ale aj iných článkov, ktorými presviedčal politických protivníkov, ako aj neprebudených Slovákov o potrebe oživenia slovenského národného života. Každá Štúrova aktivita podporovala tento cieľ.

V mojom príspevku sa pokúsim aspoň marginálne priblížiť jeho básnickú tvorbu a najmä prepojenie tejto tvorby s jeho politickými aktivitami. Štúrova literárna tvorba, presnejšie jeho básnická tvorba je azda najmenej známou súčasťou jeho aktivít. Azda oprávnene, azda nie. S poéziou sa zoznamuje spolu so svojimi spolužiakmi pri štúdiu na lýceu a paralelne pri práci v Spoločnosti česko-slovanskej. V rámci tejto spoločnosti poslucháči lýcea tvorili vlastné literárne texty, ktoré si vzájomne posudzovali a najlepšie z nich uverejňovali v *Pamätniciach* Spoločnosti. Prvým výrazným výsledkom tohto úsilia mladých študentov bolo vydanie almanachu *Plody* v roku 1836, tento almanach už Ľudovít Štúr redigoval a uverejnil v ňom aj svoje prvé básne. V tomto čase celkom logicky písal, tak ako všetci ostatní študenti, po česky. V rámci svojho študentského pôsobenia napísal relatívne veľké množstvo zväčša príležitostných básní, v ktorých prejavil básnický talent, ale zároveň sú tieto básne aj dôkazom jeho myšlienkového a čiastočne aj estetického hľadania. Z množstva básní z tohto obdobia sa však nezrodila žiadna básnická zbierka. Štúrova raná básnická tvorba nebola poetologicky a ani myšlienkovito vyhranená, ale ako sa neskôr ukázalo, aj keď poéziu po roku 1840 písal Ľ. Štúr už len zriedkavo, stala sa vážnym argumentom pre rozvíjanie jeho národnoobrodeneckej aktivity.

V roku 1838 odišiel Ľudovít Štúr dokončiť svoje štúdiá do Halle. Z tohto obdobia pochádza aj jeho najznámejší cyklus básní *Dumky večerní*. Štúr sa vrátil z Halle v roku 1840, aby pokračoval na bratislavskom lýceu vo svojej pedagogickej práci. Medzitým sa však odohrala v jeho osobnom živote, ale aj z hľadiska poézie, dôležitá udalosť. Na ceste z Halle sa zamiloval do sestry českého vydavateľa Jaroslava Pospíšila Márie Pospíšilovej. Tento vzťah dal podnet k vzniku troch ľúbostných básní svojského charakteru.

30. roky boli z hľadiska literárneho vývinu zložité. Na pozadí veľkých básnických skladieb Jána Hollého a diela Jána Kollára sa začali v tvorbe poslucháčov bratislavského

lycea objavovať básne subjektívnejšieho lyrického ladenia, ktoré akoby predznamenávali v slovenskej literatúre nástup romantizmu. Táto atmosféra ovplyvnila aj texty Štúrových dumiek. *Dumky večerní* sú cyklom trinástich námetovo rôznorodých básní, ktoré Štúr uverejňoval postupne v časopise *Květy*, ktorý redaktorsky viedol Jaroslav Pospíšil. Cyklus vyšiel v rokoch 1838 – 1840.

Žánrové označenie týchto básní ako dumky vysvetlil sám Štúr. Dumkou rozumel „*báseň s historickým námetom*“ a na inom mieste definíciu doplnil, že *duma* v „*maloruskom nárečí znamená pieseň alebo povesť, najčastejšie truchlivého obsahu*“. Jeho konkrétne básne zaradené do tohto cyklu definíciu potvrdzujú. Dumky sú námetovo rôznorodé, dominuje im melanchólia, smútok motivovaný pocitmi ohrozenia národa a objavujú sa v nich aj sociálne motívy. Dumky sú označené číslami a sú bez názvov.¹ Po formálnej stránke Štúr v cykle najčastejšie využil jedenásťslabičnú oktávu, ale objaví sa tu aj báseň napísaná stichickou formou.

Najsubjektívnejšou dumkou je dumka č. I.² Atmosféra tejto básne už pripomína romantickú atmosféru. Je evokáciou lúčenia osamelého lyrického subjektu s rodným krajom, ale zároveň aj s detstvom. Štúr pri evokovaní pocity stavu lyrického hrdinu využíva vo viacerých básňach historické pozadie, najmä evokuje smútok nad zašlou slávou národa. Sú tu alúzie hlavne na zašlú slávu Veľkej Moravy a evokovanie čias vlády Matúša Čáka. Štúr často využíva prírodnú scenériu na označenie konkrétneho priestoru, pričom sa básnické posolstvo posúva do spoločenskej roviny. Napríklad dumka č. V.³ V jej závere konštatuje nemenné postavenie vrchu Rokoš (vrch neďaleko Uhrovca), ktorý bol „*dávné stařiny svědkem*“ v protiklade s osobným pocitom smútku nad dobovým postavením národa.

Dumky sú meditácie a len raz sa v nich objaví výraznejšie národne orientované apelatívne zakončenie. Stalo sa tak v VI. dumke.⁴

*Před věky Nitra vznešená
na kraj slavný hleděla,
teď nemůže – ponížená
své již oči zavřela.*

*Ale čas se opět změní,
den zas jasný zasvitne,
kraj se otců rozzelení,
Nitra ze sna procitne.*

¹ Ukážky z *Dumiek večerných* preberáme z knižky ŠTÚR, Ľudovít. *Básne*. Dielo v piatich zväzkoch, zväzok IV. Bratislava : SVKL, 1954.

² *Tamže*, s. 70.

³ *Tamže*, s. 80.

⁴ *Tamže*, s. 81.

Okrem prvej dumky sú ostatné viac-menej objektivizovanou štylizáciou básnikových nálad odvíjajúcich sa od pocitu národného ohrozenia a sociálnej nespravodlivosti.

Najznámejšie Štúrove básne (*Vzpomenutí, Toužba a Rozžehnutí*), ktoré napísal na podnet svojej lásky k Márii Pospíšilovej, sú taktiež výsledkom objektivizácie individuálneho pocitu ich autora, ale predsa len sú oveľa subjektívnejšie ako predchádzajúce básne.

Báseň *Vzpomenutí*⁵ je prejavom umierneného ľúbostného vyznania. Štúr svoje city naznačuje za pomoci paralely so zimnou atmosférou Tatier a Krkonôš. Evokuje obraz zimných Tatier, ktoré sa mu v danej chvíli menia „v české Krkonoše“. Záporný pocitový efekt zimnej evokácie nevľúdnej prírody je vystriedaný vyjadrením individuálneho pocitu lásky, ale zároveň problematizovaný posledným skepsu vyjadrujúcim veršom:

*Marie! Tetry se již sněhem lesknou
a po dolinách sever rejdy tropí:
brzo přivezeť on již zimu tesknou,
před níž příroda smutně oči sklopí;
ale v mém srdci, vzdor celé přírodě,
plápol se vzmáha, jejžto si znitila,
onť léto nese; však to v Tvé svobodě,
by traplivá v něm jeseň se zrodila.*

Báseň je možné chápať ako Štúrove vyznanie lásky Márii Pospíšilovej, báseň *Rozžehnutí*⁶ je jeho racionálne zdôvodnenou rozlúčkou. Vyšla v *Květoch* v októbri 1841. Štúr básnicky vysvetľuje Márii nutnosť rozchodu, ktorý je motivovaný uprednostnením práce pre národ pred individuálnou láskou. Myšlienka je vyjadrená už v prvom šesťverší básne, ostatné sú viac-menej len jej rozvíjaním:

*Zapomni, drahá, zapomni jinocha,
nade nímž mraky bouřlivé se shání,
zapomni, drahá, zapomni na hochy,
an ti posílá bolné požehnání:
na vše světa zapomene slasti,
jenom nikdy ne, jen nikdy o vlasti.*

V nasledujúcom období sa Štúr venoval „dôležitejším“ činnostiam. Tieto aktivity vyústili až v jeho účasti v Slovenskom povstaní v rokoch 1848 – 1849.

Žiaľ, Slovenské povstanie úspešne nezavŕšilo Štúrovu politickú aktivitu a neprivilal ani utužený porevolučný režim. Posledné roky svojho života prežil v Modre a tu sa opäť vrátil k poézii. Poézia bola však aj teraz len na okraji jeho záujmu, prepracovával a do spisovnej

⁵ ŠTÚR, ref. 1, s. 108.

⁶ *Tamže*, s. 125.

slovenčiny prekladal niektoré svoje príležitostné básne, ale tvoril aj nové básne. Mali zväčša príležitostný charakter. Ich obraznosť sa ani po rokoch relatívnej básnickej nečinnosti Štúra nezmenila. Najčastejšie v nich L. Štúr využil motív smrti brata Karola a aj smrti svojho otca. Tieto básne majú intímny charakter ale s nevýrazným tematizovaním vlastného autorského lyrického subjektu. Poetologicky neprinášali pre slovenskú poéziu žiadne nové podnety a neobsahovali ani žiadnu národnú intenciu. Výsledkom tejto Štúrovej práce bolo vydanie jeho jedinej básnickej zbierky *Spevy a piesne* v roku 1853. Zbierka obsahuje dva bohatierske spevy *Svätoboj* a *Matúš z Trenčína* a niekoľko rôznorodých, samozrejme, že už po slovensky písaných zväčša lyrických básní, ktoré sú začlenené do časti s názvom *Spomienky*. Motivicky čerpajú najmä zo spomienok na rodný kraj, brata Karola a Štúrovho otca. Do tejto časti zaradil aj báseň *A. O.*,⁷ ktorá je venovaná jeho najznámejšej a kultúrne až mýtizovanej láske Adele Ostrolúckej. Nejde už o intímne vyznanie lásky, ale o spomienkovú báseň napísanú po jej smrti.

Skladba *Svätoboj* Štúrom žánrovo označená ako bohatiersky spev má lyricko-epický charakter so silnou prítomnosťou elegického tónu. Zameril sa v nej na posledné dni Veľkej Moravy, keď nesvornosť Svätoplukových synov spôsobila úplný zánik ríše. Nevenuje pozornosť historickým faktom, evokuje víziu rozpadu ríše prostredníctvom depresívnych meditácií tretieho Svätoplukovho syna Svätoboja, ktorý spolu so Svätoplukom mladším zradil kráľa Mojmíra. Svätoboj opúšťa po prehratej bitke bojisko plné mŕtvol a až teraz si uvedomuje svoju zradu. Rezignuje, odchádza do „*zoborskej púšte*“, aby v asketickom odriekaní pykal za svoju vinu. Tam stretáva troch mníchov – pustovníkov, ktorým vyrozpráva tragické príbehy národnej minulosti a priznáva aj svoju vinu na rozpade Veľkomoravskej ríše. Mnísi vidiac jeho pokánie, ho povzbudzujú, aby sa pokúsil prebudiť národ a znovu získať jeho slávu. Svätoboj v myšlienkach túto výzvu prijíma, ale zakrátko rezignuje. Štúr končí príbeh legendicky. Čin sa premenil na víziu, posolstvo je ukryté na Zobore v povestiach, ktoré azda niekto v budúcnosti odkľáje:

„*V púšti zoborskej stojí vytrčená
Svätobojova vysoká mohyla;
krížom je veľkým z dreva zasvätená,
o nej sa divná povest' rozšírila,
že tam Svätoboj sa v noci vídava
a sa pri kríži vrúcne modlieva*“⁸

Bohatiersky spev *Matúš z Trenčína* má dynamickejší a epickejší charakter. Štúr v tejto práci využil romantikmi často využívaný motív Matúša Čáka ako bojovníka za práva slovenského ľudu a národnú slobodu. V romantickom duchu evokoval epizódu s historickým pozadím o boji Matúša Čáka proti Karolovi Róbertovi o nadvládu v Uhorsku. Záver

⁷ ŠTÚR, ref. 1, s. 294.

⁸ *Tamže*, s. 206.

rozprávania má romantický charakter. Po prehratej bitke sa Matúš stratil z bojiska, jeho vojsko je rozvrátené, hrady a panstvá sa znovu dostali do rúk kráľa. Slobodný zostal len Trenčiansky hrad, ten však už bráni len Matúšov duch. Epický príbeh je zakončený neepicky spevom na Trenčíne a ten končí víziou národného vzdoru:

*„Padnuls, bohatier, i rody naše,
zhasli nádeje slobody,
zavalilo sa na dlhé roky
na ne zas bremä nehody;
ale dni veku nového už tu,
trúby radostné už znejú;
pochopíš-li rode môj, dni ti
slávy novej sa zaskvejú.“⁹*

Podľa interpretácie Michala Babjaka: *„Matúša z Trenčína je možné interpretovať aj ako alegorický obraz slovenského revolučného vzdoru a porevolučnej situácie, keď postava Matúša je alegóriou samotného Ľudovíta Štúra. Jeho revolučné pôsobenie si nachádza paralelu v Matúšovom výkriku: „Slováci! Chcete i ďalej len tak žiť,/ na božom svete byť a za živa hniť?“¹⁰*

Motív Matúša Čáka využil Ľ. Štúr vo svojej tvorbe viackrát, okrem iného aj v básni *Nepoznaný*,¹¹ ktorá je jeho vôbec prvou básňou napísanou v štúrovskej slovenčine a vyšla v Hurbanovom almanachu *Nitra II*, v roku 1844. V tejto básni evokoval Matúša Čáka ako romantického hrdinu, ktorý sa po rokoch vrátil na ruiny svojho hradu. Načrtáva povest' o jeho sláve a cieľoch, ktoré majú taktiež prebúdzať národ k aktivite.

*Lež sa hovorí, že by on bol býval
na zámku mužom mohutným,
kniežaťom vraj sa Trenčína nazýval
a pánom Váhu slovutným.*

*Že by veľiké bol veci vykonal,
po väčších ešte zatúžil,
ale že ho čas, prv lež ich dokonal,
ta za svet tento zahrúžil.
Za jeho času na veži trenčianskej
oheň vraj jasný horieval,
po celej krajine čo vôkol tatranskej
zlatú vraj žiaru rozlieval.*

Oba historické spevy sú najromantickejšie práce Ľudovíta Štúra.

⁹ ŠTÚR, ref. 1, s. 258.

¹⁰ BABIAK, Michal. In *Slovník diel slovenskej literatúry 19. storočia*. Bratislava : Kalligram, Ústav slovenskej literatúry SAV, 2009, s. 244.

¹¹ ŠTÚR, ref. 1, s. 162.

Ako je zrejmé, básnická tvorba Ľudovíta Štúra veľmi často obsahuje národnú tendenciu, ale určite to nebola jeho poézia, ktorá by výrazne pozdvihovala národné povedomie Slovákov. Politikum sa dostáva do činnosti Štúra prostredníctvom jeho pedagogického pôsobenia na bratislavskom lýceu, konkrétne prostredníctvom jeho historických prednášok a prednášok o slovanskej poézii.

Od 30. rokov 19. storočia sa neustále zvyšoval maďarizačný tlak na slovenské etnikum a bolo zrejmé, že v ohrození je samotná existencia slovenského národa. Ľ. Štúr musel nájsť argumenty, ktoré by boli presvedčili súčasníkov nielen o nutnosti, ale najmä o perspektívnosti existencie slovenského národa. Štúr nemal v dobovej skutočnosti a ani v národnej kultúrnej a politickej minulosti veľa argumentov potvrdzujúcich túto tendenciu. Predmetnosť chýbala, musel hľadať ideu.

Nemal sa dokonca veľmi o koho oprieť. Národné povedomie slovenského ľudu bolo v podstate nulové a šľachta bola takmer úplne pomadžarčená, maďarská či nemecká. Oprieť sa mohol do určitej miery len o kňazskú a učiteľskú inteligenciu. Aj v tejto vrstve však nebola jednotnosť. Katolícka inteligencia sa už od konca 18. storočia usilovala rozvíjať národné povedomie, ale s evanjelikmi ich rozdeľoval jazyk. Napriek tomu sa aj Štúr neraz odvolával na básnické posolstvo Jána Hollého, myšlienkovu najmä na jeho veľkomoravskú orientáciu.

Spočiatku Štúr programovo využíval myšlienku slovanskej vzájomnosti, sformulovanú najmä v koncepcii Jána Kollára. Poslucháči bratislavského lýcea podrobne analyzovali Kollárovu *Slávy dceru* a pokúšali sa aj písať poéziu v intenciách poetiky tohto diela. Štúr sa od počiatku opieral o existenciu veľkého slovanského národa, ale na rozdiel od Kollára neuznával jeho teóriu o nutnosti rozvoja len štyroch slovanských kmeňov. Podľa neho slovanský národ bude len vtedy silný, ak sa rozvinú aj ďalšie slovanské kmene a teda aj kmeň slovenský.

Ale, kde nájsť myšlienkovú oporu pre evokovanie budúcnosti slovanského národa a v ňom aj slovenského kmeňa? Tieto impulzy našiel najmä vo filozofických názoroch Johanna Gottfrieda Herdera (*Myšlienky k filozofii dejín ľudstva*) a v časti Heglovej filozofie (najmä v jeho *Filozofii dejín a Estetike*). Výsledkom akceptovania týchto podnetov a ich tvorivého rozpracovania Štúrom je myšlienková koncepcia, ktorú naznačil vo svojich prednáškach o slovanskej poézii, ktoré obsahujú celkom logicky aj jeho koncepciu historického vývinu.

Prednášky sa stali dôležitým prostriedkom rozvíjania národného povedomia súčasníkov, ale zároveň aj podnetom pre koncipovanie nového romantického estetického ideálu, ktorý vo svojej tvorbe uplatnili Štúrovi súčasníci, teda autori, ktorých konvenčne (ale

nie celkom oprávnene) ešte aj dnes často nazývame štúrovcami. Okolo Štúrových prednášok je dodnes ešte niekoľko nejasností, ktoré sa však asi už nikdy nevyriešia. Hlavný problém je fakt, že sa nezachoval ich rukopis. Ich obsah bol takmer storočie známy len čiastočne. Časť Štúrových prednášok o poézii slovanskej uverejnil A. T. Sytniansky v časopise *Orol* roku 1875, v číslach 4-8 a 11. Aj on však využil edične upravený záznam Štúrových prednášok od K. Modrániho, z ktorého uverejnil len časť. Prečo neuverejnil odpis ako celok, nie je známe. Zachovali sa ešte autentické záznamy Štúrových prednášok o poézii slovanskej, ktoré robili jeho žiaci v čase ilegálneho Štúrovho pedagogického pôsobenia v rokoch 1844 a 1845. Prednášky sa konali v Štúrovom byte a ich záznamy boli dlho aj pre odborníkov takmer neznáme. Situácia sa zmenila v roku 1987, keď Pavol Vongrej sprístupnil celý zachovaný Modrániho záznam Štúrových prednášok v knihe *Ludovít Štúr O poézii slovanskej*.¹² Vongrej sa zaslúžil nielen o vydanie najucelenejšieho odpisu Štúrových prednášok o poézii slovanskej, ale najmä o postupné začleňovanie týchto prednášok do slovenského literárneho kontextu.¹³

Štúr začal prednášať o dejinách Slovanov už na schôdzke Spoločnosti 23. septembra 1835.¹⁴ O dejinách Slovanov a pravdepodobne aj o slovanských literatúrach začal Štúr prednášať preto, že sami členovia Spoločnosti žiadali, aby boli nahradené rozbory Kollárovej *Slávy dcery* niečím novším, modernejším.

Štúrove prednášky sa z hľadiska predmetu bádania zaoberajú zdanlivo prvotne estetickou a literárnou problematikou. Štúr ich však využil aj na evokovanie životných perspektív pre slovanský národ a v rámci tejto tendencie najmä pre slovenský kmeň. Zároveň potreboval duchovnú oblasť, v ktorej by práve dochádzalo ku konkretizácii tejto myšlienky. Tou oblasťou bola podľa Štúra poézia, a preto charakteristike poézie venoval aj najväčšiu pozornosť.

Štúr akceptoval Herderovu vývinovú perspektívu pre slovanský národ (prichádza obdobie, v ktorom sa vedúca úloha presunie na slovanské kmene), ale teoreticky ju podoprel Heglovou filozofickou koncepciou. Najmä myšlienkou o vývine absolútneho ducha, ktorý sa prejavoval, prejavuje a najmä sa bude prejavovať v konkrétnej realite. Vývin absolútneho ducha sa stal základom pre jeho realizovanie v predmetnom svete. Dejiny chápal Štúr teleologicky. Do popredia však staval vieru a najmä základné etické princípy kresťanstva (kresťanský model dejín ako dejín spásy). V konečnom dôsledku môžeme povedať, že jeho historická koncepcia mala duchovno-kultúrny základ. Reálnu skutočnosť nebrala takmer do úvahy. Výsledkom bola predstava vývinového obdobia, ktoré by kvalitatívne prekonávalo

¹² VONGREJ, Pavol (ed.): *Ludovít Štúr: O poézii slovanskej*. Bratislava : Matica slovenská, 1987.

¹³ Všetky citáty zo Štúrových prednášok sú citované z tejto knižky (ref. 12).

¹⁴ AMBRUŠ, Jozef (ed.). *Listy Ludovíta Štúra I (1834 – 1843)*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV 1954, s. 400.

všetky predchádzajúce, toto obdobie by malo onedlho začať a mali ho reprezentovať slovanské kmene. Obdobie, ktoré by reprezentovali slovanské kmene, malo byť harmóniou sveta.

Koncepciu vybudoval Štúr na opozícii – európsky, najmä germánsky západ (ktorého myslenie a život je charakterizovaný prevahou materiálnosti a z nej vyplývajúcej mrzutosti a zúfalstva) a slovanský svet (východ, teda slovanské kmene), v ktorom „*spatrujeme povzbudzovanie sa k interesom vyšším, k interesom duchovným*“.¹⁵

Myšlienka sa stala základom Štúrovej koncepcie historického vývinu ale aj vývinu odohrávajúceho sa v umeleckej rovine. Koncepcia má diachrónny charakter, nemá veľa spoločného s objektívnou realitou ale má naznačiť perspektívy vývinu pre slovanské kmene a teda aj Slovákov. Hegel analyzoval historický vývin len do začiatku 19. storočia. Vynechal však Slovanov, pre ktorých nenašiel celkom logicky miesto vo svojej koncepcii. Štúr „pokročil o krok ďalej“. Zakončil historický vývin práve slovanskými kmeňmi, evokáciou ich perspektív. V tejto otázke „domyslel“ a dopracoval Heglovu koncepciu historického vývinu. V intenciách národnobuditeľskej myšlienky však pokračoval aj pri konkretizovaní svojich predstáv o charaktere umenia vo všeobecnosti a poézie zvlášť.

Podľa Štúra „*umenie nič je inšie jako objatie sa ducha s predmetom; alebo preniknutie a spojenie sa ducha s prírodou*“.¹⁶

Štúr v týchto intenciách vytvoril hierarchiu druhov umení, pričom opäť vytvára postupnosť (staviteľstvo (architektúra), sochárstvo, maliarstvo, hudba). Na najvyššom vývinovom, ale aj kvalitatívnom stupni je poézia. Pri každom druhu umenia naznačil, pre ktoré národy je ten-ktorý druh umenia najoptimálnejší. Jeho koncepcia bola reálne neakceptovateľná, ale mala svoju vnútornú logiku. Na najvyššom stupni bola poézia, najduchovnejší umelecký druh a tá je preto ideálnym druhom umenia pre Slovanov. Pod poéziou, ako je zrejmé zo Štúrových analýz, rozumel v ideálnom variante folklórnu poéziu, v ktorej sa v rozličnej forme prejavoval duch jednotlivých národov.

Štúr pokračoval v úvahách analýzou literárnych druhov a ich využitím v slovanských literatúrach. Na najnižšom stupni videl epiku (jej najkvalitnejšie prejavy nachádzal u Srbov, nasledovala lyrika, najlepšie predpoklady pre jej rozvoj nachádzal u Slovákov a na najvyššom stupni videl drámu, pre ktorú však ešte v slovanskom svete nenastal optimálny čas, ale v budúcnosti ju mala reprezentovať najmä ukrajinská dráma.

Národne preexponované hodnotenie slovenskej lyriky sa nachádza len v prednáškach, čo je tiež dôkaz o ich národnobuditeľskej zameranosti. Je zrejmé, že Štúr v tomto prípade

¹⁵ VONGREJ, ref. 12 s. 23.

¹⁶ *Tamže*, s. 26.

obetoval objektivnosť vedeckého pohľadu pragmaticky využitému idealizmu. Poézia, celkom logicky slovenská poézia, sa stala politickým argumentom pre evokovanie národnej budúcnosti. V Štúrovom neskoršom diele *O národných písních a pověstech plemen slovanských*, ktoré vyšlo po česky v Prahe roku 1853 sa už táto myšlienka nevyskytuje.

Štúr využil svoje preexponované hodnotenie kvality slovenskej poézie jednoznačne ako presvedčovací argument. Odmietal subjektivnosť západného typu romantickej poézie, ale nedokázal presnejšie určiť kontúry svojho nového „romantického ideálu“ poézie. Romantizmus ako pojem charakterizujúci vznikajúcu slovenskú poéziu odmietal. Nahradzoval ho pojmom slovanská poézia. Je zaujímavé, že neraz naznačoval, že slovenská poézia má byť „objektívna“, mala do popredia stavať kresťanské etické normy zodpovedajúce charakteru etiky slovenského národa. Mala byť primárne národne angažovaná. S akceptovaním výraznej národnej tendencie súhlasili takmer všetci jeho priatelia (najmä J. M. Hurban). Vyskytli sa však aj iné názory.

Opozičné názory sa však v zreteľnej podobe začali objavovať až v neskoršom čase, najmä po revolúcii 1848/1849. Ako hlavný oponent sa ukázal Ján Kalinčiak, ktorý mal námietku najmä voči Štúrovej myšlienke, že slovenský folklór je už hotovým umením, že ho treba len kreovať, ale výraznejšie nepretvárať. Pre Kalinčiaka bol folklór, obsahujúci národnú špecifickosť len podnetom pre skutočnú umeleckú tvorbu. *„Tak chcel Ludovít Štúr Slovanstvo vyperiť, dokazujúc, že ono má umenie nielen samorastlé, ale i hotové, zjavujúce sa v piesňach a povestiach národných. Pretože je básnictvo najvyššie odvetvie umenia, tak mal byť i národ slovanský na najvyššom stupni stojacim len preto, že jeho národná pieseň až podnes trvá a má vyššie značenie, viac pohyblivosti, viac elasticity ako pieseň iných súčasných národov. Štúr ale zabudol, že aj iné národy majú národnú pieseň a že nie je všetko slovanské, čo je národné.“*¹⁷

V syntetizujúcej a menej vyhranenej podobe uvažoval Ľ. Štúr o poézii v úvahách o jej základných poetologických štruktúrach. Aj riešenie tohto problému má jednoznačnú tendenciu. Na najnižšom vývinovom stupni je podľa Štúra symbolická poézia, nasleduje klasická a romantická. Romantickú poéziu samozrejme musí v nasledujúcom období vystriedať slovanská poézia. Západnú romantickú rozorvanosť a materiálnosť musí nahradiť nová slovanská poézia. *„Z pochopu samej poézie slovanskej vyteká že ona je a bude harmóniou sveta.“*¹⁸ Štúr svojimi prednáškami o slovanskej poézii nevytvoril žiadny „presný“ estetický model, ktorý by bolo možné uplatňovať v konkrétnej umeleckej praxi. Vytvoril myšlienkovú bázu, s ktorou sa museli vyrovnávať jeho súčasníci. A tí sa so Štúrovými

¹⁷ NOGE, Július (ed.): Ján Kalinčiak: *O literatúre a ľudoch. Rozpomienky na O. Sládkoviča*. Bratislava, 1965, s. 128.

¹⁸ VONGREJ, ref. 12, s. 46.

podnetmi vyrovnávali naozaj veľmi tvorivo, a preto môžeme dnes predsa len hovoriť o slovenskom variante európskeho romantizmu, ktorý má veľa rôznych transformácií. Tvorba Janka Kráľa, Andreja Sládkoviča, Sama Vozára, Jána Bottu, Sama Chalupku, J. M. Hurbana a Jána Kalinčiaka, ale v menšej miere aj ďalších, je toho dôkazom. Rozdiely sú v intenzite uplatnenia individuálneho subjektu, ale aj v transformovaní podnetov folklórneho verša. Je skutočne obdivuhodné, že hoci doboví tvorcovia poézie vlastne vôbec nedebatovali o formálnej stránke poézie, dokázali v rozličných obmenách akceptovať folklórnu poetiku. Zjednodušene povedané, akceptovali obraznosť folklóru, ale aj jeho sylabický základ so všetkými formálnymi konštantami.

Svojimi estetickými názormi Štúr počas svojho pedagogického pôsobenia na bratislavskom lýceu upútal súčasníkov a mnohých priviedol k práci pre národ. Takže sa práve poézia stala vážnym politickým argumentom, aj keď si to v tom čase asi málokto uvedomoval.

Ludovítovi Štúrovi sa podarilo najmä prostredníctvom svojho pedagogického účinkovania vychovať skupinu intelektuálov ochotných svojou činnosťou prispieť k zachovaniu slovenského kmeňa. Začiatkom 40. rokov to nebolo naozaj jednoduché. Ako ukázal historický vývin, svojrázne koncipovaná Štúrova koncepcia mala medzi jeho rovesníkmi, budúcimi národnými buditeľmi, úspech. Ak by sa tak nebolo stalo, Slováci, ako národ, by už dnes asi neexistovali.

Pramene a literatúra

- AMBRUŠ, Jozef (ed.). *Listy Ludovíta Štúra I (1834 – 1843)*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1954.
 NOGE, Július (ed.). *Ján Kalinčiak: O literatúre a ľuďoch*. Bratislava, 1965.
Slovník diel slovenskej literatúry 19. storočia. Bratislava : Kalligram, Ústav slovenskej literatúry SAV, 2009.
 ŠTÚR, Ludovít. *Básne. Dielo v piatich zväzkoch. Zväzok IV*. Bratislava : SVKL, 1954.
 VONGREJ, Pavol (ed.). *Ludovít Štúr: O poézii slovanskej*. Martin: Matica slovenská, 1987.

Literature as Political Argument

The aim of this study is to point out a lesser-known fact that the leading person of Slovak National Revival, Ľ. Štúr, did not have much understanding for subjective and individualistic variants of romanticism.

Ľ. Štúr's aesthetic views were formed during his work at evangelical lycée in Bratislava. These views had emerged from Štúr's Hegelian-orientated lectures on the Slavic poetry. Most probably, he presented these concepts after his comeback from Halle in 1840.

Štúr defined poetry (art) in general as an “embrace of aspirit and objectivity“. His aim was not to create an aesthetic concept which would “provide“ directions for his companions on how to write poetry, but to raise national awareness within the nation.

In boundaries of this logic, he voiced an over-the-top opinion which spoke about Slovak poetry being the pinnacle of poetry in general. A core attribute of the Slovak poetry was supposed to be unveiling of the nature of Slavic spirit. The essence of this spirit was – according to Štúr's views – hidden in fairy tales, folk legends and also in epical and lyrical poems with origins in folklore. Štúr's vision of Slovak poetry allowed neither any manifestation of creative subject, nor – because of its national orientation – any kind of Byron-like romantic divisiveness.

Keywords: Ľudovít Štúr (1815 – 1856), literature, poetry, aesthetics, romanticism

https://fphil.uniba.sk/historia_nova

ČÚZY, Ladislav. Perspektívy a osudy Štúrovej kodifikácie. In *Štúdie k jubileu Ľudovíta Štúra*. Historia nova 10. [online] Bratislava : Stimul, 2016, s. 23-33. Dostupné na internete: <https://fphil.uniba.sk/fileadmin/fif/katedry_pracoviska/ksd/h/Hino10.pdf>